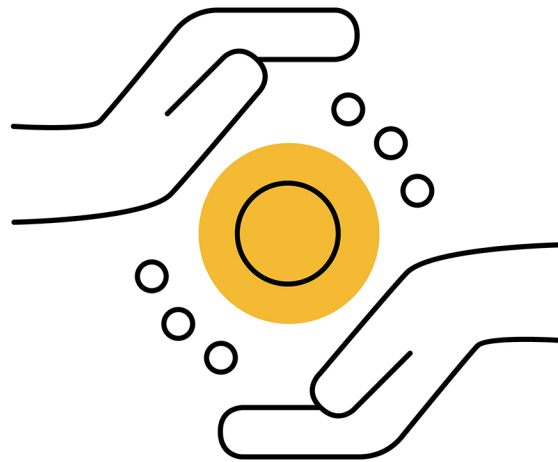

Koncernstab Regional Utveckling
Västra Götalandsregionen

Västra Götalandsregionens

Program Öka inkluderingen 2022–2025

Innehåll

Inledning och sammanfattning	3
Västra Götalandsregionens program för hållbar omställning.....	4
Regionala förutsättningar för en ökad inkludering	6
Tillit som förutsättning för delaktighet	6
Delaktighet i samhällsutvecklingen.....	7
Platsutveckling	8
Det civila samhället	9
Barn och unga.....	10
Psykisk ohälsa	10
Utbildning och folkbildning	11
Insatsområden	12
Insatsområde 1: Öka invånarnas delaktighet och inflytande i samhällets utveckling	12
Insatsområde 2: Främja en jämlik tillgång till sociala nätverk och mötesplatser mellan människor	14
Insatsområde 3: Tillvarata allas kompetens	16
Insatsområde 4: Tidiga insatser för barn och unga.....	17
Kopplingar till andra program	18
Genomförande	19
Västra Götalandsregionens verktyg och resurser	19
Kraftsamlingar inom fyra utpekade områden.....	21
Vägledande principer	22
Uppföljning och utvärdering	23

Diarienummer: RUN 2021-00352, MN 2021-00183, KUN 2021-00427, KTN 2021-00157, BMR: RS 2021-05584, BFSH: RS 2021-05585

Regionutvecklingsnämnden (RUN) är huvudansvarig för programmets genomförande och uppföljning, men genomförandet sker i nära samverkan med miljönämnden (MN), kulturnämnden (KUN) och kollektivtrafiknämnden (KTN) utifrån respektive nämnds uppdrag och prioriteringar. Även beredningen för folkhälsa och social hållbarhet (BFSH) respektive beredningen för mänskliga rättigheter (BMR) bidrar till genomförandet utifrån sina uppdrag från regionstyrelsen.

Inledning och sammanfattning

Att öka inkluderingen är prioriterat för att klara omställningen till ett hållbart och konkurrenskraftigt Västra Götaland. Det handlar om att skapa förutsättningar för alla individer att kunna vara aktiva i arbets- och samhällsliv. Det handlar också om att öka människors tillit till varandra, till samhället och till demokratin. Att stärka barn och ungas förutsättningar för god hälsa på lika villkor och möjligheter till delaktighet och inflytande är grunden för ökad inkludering.

Programmet Öka inkluderingen beskriver Västra Götalandsregionens inriktning och prioriteringar för att bidra till att öka inkluderingen för tillit och sammanhållning i Västra Götaland. Det är ett av fyra program för genomförande av regionala utvecklingsstrategin för Västra Götaland 2021–2030.

Programmet omfattar insatser som bygger på samverkan för att lösa aktuella samhällsutmaningar. För att få genomslag behöver vi vara många som driver på utvecklingen åt samma håll. Vi har alla olika mandat och resurser till vårt förfogande men ansvaret är delat. Tillsammans behöver vi våga satsa på nya idéer och prova det utforskade, samtidigt som vi behöver lära, skala upp och implementera det som fungerar. Vi behöver ha mod att ifrågasätta det invanda och beredskap att hantera det oväntade.

Programmet vänder sig till utbildningsanordnare, kommuner, arbetsmarknadens parter, kommunalförbund, akademi, offentliga parter, näringsliv och det civila samhället som tillsammans med Västra Götalandsregionen verkar för att öka inkluderingen i Västra Götaland.

Programmet har fyra insatsområden där Västra Götalandsregionen har mandat och resurser att göra skillnad:

1. Öka invånarnas delaktighet och inflytande i samhällets utveckling
2. Främja en jämlik tillgång till sociala nätverk och mötesplatser mellan människor
3. Tillvarata allas kompetens
4. Tidiga insatser för barn och unga

Insatsområdena ska bidra till:

- Ökad tillit mellan människor, till samhället och till demokratin
- Att fler människor har utbildning, sysselsättning och egen försörjning
- Att barn och unga har en bra och jämlik start i livet

Figur 1. Figuren illustrerar programmets insatslogik, det vill säga de fyra insatsområdena, vad de förväntas bidra till och hur det i sin tur bidrar till målet för regional utvecklingsstrategi (RUS) för Västra Götaland 2021-2030.

Västra Götalandsregionens program för hållbar omställning

Utifrån det regionala utvecklingsuppdraget är Västra Götalandsregionens roll att vara samordnande och drivande, ta initiativ och skapa förutsättningar för samverkan och gemensamma satsningar.

För att bidra till genomförandet av den regionala utvecklingsstrategin för Västra Götaland 2021–2030 har Västra Götalandsregionen antagit fyra program för hållbar omställning. Programmen bidrar till strategins mål: Tillsammans gör vi Västra Götaland till ett föredöme för omställningen till ett hållbart och konkurrenskraftigt samhälle. Ett Västra Götaland som ställer om är robust och sammanhållet, jämlikt och öppet samt fossiloberoende och cirkulärt.

Regionutvecklingsnämnden är huvudansvarig för programmets genomförande och uppföljning, men genomförandet sker i nära samverkan med miljönämnden, kulturnämnden och kollektivtrafiknämnden utifrån respektive nämnds uppdrag och prioriteringar. Även beredningen för folkhälsa och social hållbarhet respektive beredningen för mänskliga rättigheter bidrar till genomförandet utifrån sina uppdrag från regionstyrelsen.

Figur 2. Den regionala utvecklingsstrategin för Västra Götaland 2021–2030 pekar ut riktningen för det gemensamma arbetet för Västra Götalands utveckling. Strategin består av ett mål, fyra långsiktiga prioriteringar och fyra tvärsektoriella kraftsamlingar.

Programmen samlar insatser som driver på omställningsarbetet inom strategins fyra långsiktiga prioriteringar för perioden 2022–2025. Dessa är:

- Programmet Stärka innovationskraften
- Programmet Bygga kompetens
- Programmet Öka inkluderingen
- Programmet Knyta samman Västra Götaland

Den regionala utvecklingsstrategin innehåller även fyra kraftsamlingar; elektrifiering, digitalisering, cirkulära affärsmodeller och fullföljda studier. Syftet med kraftsamlingarna är att höja förändringstakten och lägga extra fokus på stärkt samverkan och samordnat utvecklingsarbete inom dessa områden under fyra år (2021–2024). Västra Götalandsregionens bidrag till kraftsamlingarna sker via de fyra programmen för hållbar omställning.

Programmet fokuserar på Västra Götalandsregionens insatser och prioriteringar utifrån det regionala utvecklingsuppdraget. Insatserna som görs genom programmet kompletterar och bidrar också till genomförandet av kulturstrategi Västra Götaland, samt arbetet som bedrivs inom samverkansplattformen Klimat 2030. Även andra verksamheter inom Västra Götalandsregionen ansvarar för centrala insatser för att nå ökad inkludering i Västra Götaland, inte minst hälso- och sjukvården. Tillsammans behöver vi sätta individen i centrum för en ökad inkludering och ett enat Västra Götaland.

Regionala förutsättningar för en ökad inkludering

Invånarna i Västra Götaland är i genomsnitt och vid internationella jämförelser nöjda med sina liv. Våra största utmaningar kopplat till social hållbarhet handlar om ojämlikhet i livsvillkor och hälsa, ökande psykisk ohälsa, minskande tillit mellan människor och en minskande delaktighet i det politiska och offentliga livet.

”Inkludering är en pågående demokratisk process som visar på alla människors rättigheter, lika värde och som ständigt söker efter bättre sätt att tillvarata mångfald och olikheter.” Inkludering och sammanhållning fungerar som ett grundläggande kitt för att övriga insatser ska bli hållbara. Att öka inkluderingen handlar i ett regionalt utvecklingsperspektiv om att skapa förutsättningar för alla individer att kunna vara delaktiga i arbets- och samhällsliv; skillnader i livsvillkor och hälsa ska minska - ingen människa ska lämnas utanför. En grundbult i arbetet med att öka inkluderingen är att öka människors tillit till varandra, till samhället och till demokratin.

Diskrimineringslagstiftningens sju diskrimineringsgrunder: etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, kön, sexuell läggning, funktionsnedsättning, ålder, könsöverskridande identitet eller uttryck, och hur dessa samverkar är en utgångspunkt i detta arbete. Andra aspekter som socioekonomisk status och utbildningsbakgrund är också centrala utgångspunkter att beakta för att öka inkluderingen i Västra Götaland. Insatser behöver även ta hänsyn till en tilltagande skillnad i förutsättningar regionalt, där stad och land drar isär. Ökande regionala klyftor nationellt när det gäller inkomst, utbildning, hälsa, arbete, välfärd och service återspeglas även i vår egen region. Vi ser en kortare livslängd i förorter till regionens större städer och i vissa glesbygdskommuner är möjligheten för sysselsättning betydligt mer begränsad än i städerna.

Ytterligare en viktig beståndsdel i att öka inkluderingen i Västra Götaland är flernivåsamverkan, där mindre kommuner behöver synliggöras och inkluderas i utvecklingsarbetet för att bidra till ökad jämlikhet.

Tillit som förutsättning för delaktighet

Människors uppfattning om tillit till andra människor, till den egna förmågan samt till stat och offentlig sektor, är en central aspekt i ett hållbart samhälle. Där det finns en hög grad av tillit till stat och offentlig sektor tenderar människor att lita mer även till varandra och tvärtom. I ett socialt hållbart samhälle fungerar tillit som ett sammanhållande kitt medan bristande tillit bidrar till misstänksamhet, segregation och korruption. Nivån av tillit påverkar också nivån av delaktighet i ett samhälle.

Aspekter som hindrar delaktighet i samhället och skapar minskad tillit kan bero på fysiska eller geografiska hinder. Det kan också handla om språkmässiga, ekonomiska, kunskapsmässiga hinder och/eller exkluderande normer.

Transparenta organisationer där det råder insyn och där ansvar tas för mänskliga rättigheter, är också en faktor som påverkar graden av tillit i ett samhälle.

Invånarna i Västra Götaland litar enligt mätningar i mycket hög grad på varandra. Äldre litar i högre utsträckning på andra människor än yngre och skillnaderna mellan könen är små. Även om tilliten i Sverige generellt sett är hög, minskar tilliten för vissa grupper i samhället. Bland andra unga i åldern 16–29 år, människor med lägre utbildning och de som invandrat till Sverige från länder utanför Norden litar i lägre grad på sina medmänniskor. Det här gäller även för människor i socialt utsatta situationer och de med sämre hälsa. För flera av dessa grupper har tilliten sjunkit sedan 1990-talet.

Majoriteten av människorna i Västra Götaland upplever att de har ett socialt stöd av sina medmänniskor i form av att de har någon att vända sig till för emotionellt och praktiskt stöd. Ensamboende äldre upplever dock ett sämre socialt stöd. I statistiken går det vidare att se att ett lägre socialt deltagande än övriga grupper i samhället råder för personer som befinner sig utanför arbetsmarknaden och personer som är födda utanför Europa.

För att inte lämna någon utanför behövs pågående dialog och delaktighet med de människor som insatserna är till för. För att öka tilliten i ett samhälle krävs satsningar för ökad jämlikhet. Västra Götalandsregionen har skrivit under den europeiska deklARATIONEN för jämställdhet på lokal och regional nivå (CEMR-deklARATIONEN) som ger vägledning för integrering av jämställdhetsperspektivet i all verksamhet, tillsammans med bland annat *Mål för social hållbarhet 2030 för Västra Götalandsregionen och de verksamheter som finansieras av Västra Götalandsregionen*.

Delaktighet i samhällsutvecklingen

Delaktighet i samhällsutvecklingen förbättrar folkhälsan. Människor lever ett längre och friskare liv om de har kontroll över och kan påverka sin situation, vilket bland annat tydliggörs i *Mål för social hållbarhet 2030 för Västra Götalandsregionen och de verksamheter som finansieras av Västra Götalandsregionen*.

Möjlighet att kunna vara delaktig i och påverka beslut som rör våra levnadsförhållanden är en demokratisk rättighet. Att stärka barn och ungas förutsättningar för god hälsa på lika villkor och möjligheter till delaktighet och inflytande är grunden för ökad inkludering. Att kunna vara delaktig i sitt liv och sin egen situation och på så sätt få ökad egenmakt har också samband med benägenheten för individen att vara delaktig i en bredare samhällsutveckling,

exempelvis inom utveckling av sitt närområde, engagemang i miljö- och klimatfrågor och utnyttjande av rätten att rösta i de allmänna valen.

Valdeltagandet i Västra Götaland ökade relativt mycket vid 2018 års val. Skillnaderna mellan olika delar i regionen är dock fortfarande stora. Här är valdeltagandet i gles och landsbygder så som Dalsland liksom i stora delar av Bohuslän och delar av Skaraborg lågt, liksom i ekonomiskt resurssvaga områden i städerna. Ytterligare mönster som går att se är att hög andel invånare med lång förankring i det svenska samhället ger ett högt valdeltagande. I de delar av våra större städer med hög andel invånare med mindre resurser är valdeltagandet lågt.

För en fungerande demokrati krävs ett systematiskt arbete med mänskliga rättigheter. Demokrati genom till exempel valdeltagande tar omhand majoritetens röster, och behöver därför kompletteras med ytterligare insatser för att nå allas röster. Här har medie- och kommunikations kunnighet betydelse liksom folkbildningsaktörer, bibliotek och andra kulturaktörer och föreningar.

Centralt för möjligheten att skapa delaktighet och inflytande är engagemang i kultur- och föreningsliv. Genom ett intresse och engagemang i sitt lokalsamhälle, i rollen som arrangör för lokala musik och teaterevent, styrelserepresentant i den lokala bygdegårdsföreningen eller ledare inom idrottsrörelsen bidrar den enskilde även till utvecklingen lokalt.

Digital delaktighet blir allt viktigare där ett stort antal individer finns i ett digitalt utanförskap och har sämre möjligheter att ta del av offentliga tjänster. 7 av 10 personer i Sverige anse sig som en mycket eller ganska digital person. Signifikanta skillnader mot totalen är dock att män svarar i högre grad att de är mycket digitala (26%) jämfört med kvinnor (17%). De som är upp till 49 år svarar i högre grad att de är digitala (83%), medan de som är 50 år eller äldre svarar att de är digitala i lägre grad (52%). Utbildning har också betydelse. De med universitetsutbildning svarar i högre grad att de är digitala (76%). De nationella siffrorna antas vara jämförbara med Västra Götaland.

Platsutveckling

”Platsutveckling” har blivit det begrepp och den metod som Västra Götalandsregionen använder för att främja tillväxt och utveckling på de platser som inte ligger inom pendlingsavstånd till högspecialiserade arbetsmarknader eller utvecklingsnoder men där det finns entreprenörskap, en stark identitet, kultur eller andra verksamheter eller kombinationer av verksamheter som driver på och utvecklar orten. En attraktiv livsmiljö med fungerande lokal service är en förutsättning för ett gott liv oavsett bostadsort. Förutsättningarna ser olika ut i olika delar av regionen avseende demografi, möjligheter till arbete, tillgång till service, kommunikationer och bredband liksom sociala utmaningar.

Landsbygd, glesbygd och skärgård befinner sig många gånger i ett kraftigt underläge vad gäller att bygga ekonomisk styrka utifrån materiella förutsättningar. Ambitionen inom regional utveckling har varit att satsa på växande orter för att stärka regionens, företagens och landets konkurrenskraft och där såväl stad som land kan dra nytta av den utvecklingen. I praktiken har det dock inneburit att vissa platser i länet hamnat på efterkälken. Här är kompensatoriska insatser för att säkra tillgången till service en förutsättning för att du ska kunna bo, leva och verka i hela länet men likamycket krävs insatser som tillvaratar det entreprenörskap och driv som kännetecknar många mindre orter i vårt län.

Det civila samhället

Civila samhällets organisationer fungerar som röstbärare, opinionsbildare och initiativtagare och utgör med sina olika föreningar och mötesplatser en central roll i att mobilisera samhället i riktning mot stärkt demokrati liksom ökad attraktivitet och tillväxt. Det civila samhället innebär sammantaget en kvalitetsaspekt för hållbar utveckling i lokalsamhället, för kulturutveckling och för social hållbarhet.

Civila samhällets organisationer är särskilt viktiga i samverkan för att nå ambitionerna om ökad inkludering. De bidrar till det goda livet genom att engagera lokalt och ta tillvara entreprenöriella idéer ur ett invånarperspektiv. Genom att organisera olika sammanhang och mötesplatser skapar civila samhällets organisationer förutsättningar för att regionens invånare ska kunna utvecklas, driva sina idéer och erbjudas forum för gemenskap och socialt stöd.

Regionen kan totalt sett stoltsera med ett rikt offentligt finansierat kulturliv samt en bredd av organisationer och föreningar som möjliggör folkbildning, stimulerar samhällsentreprenörskap och lägger grund för gemenskap. Föreningslivet engagerar många; i Västra Götaland finns ca 46 000 föreningar.

Föreningslivet är i förändring. Den svenska föreningsmodellen attraherar inte lika många idag. Antal aktiva medlemmar i föreningsliv och studiecirkel har minskat under det senaste decenniet. Medlemstalen minskar mest bland unga. Det är också unga som är den grupp som i störst utsträckning finner andra vägar för gemenskap och för att kanalisera sitt engagemang. Sociala medier är ett forum som används i högre grad och för att uttrycka engagemang för att inhämta nya och utveckla befintliga kunskaper. Därmed blir media och informationskunnighet allt viktigare.

Parallellt med ett minskade medlemsunderlag visar undersökningar att engagemanget och viljan att arbeta ideellt ligger fortsatt på höga nivåer och ökar bland de äldre invånarna. Nyanlända och andra personer med utländsk bakgrund deltar däremot fortsatt i lägre grad i det svenska organiserade föreningslivet och unga flickor och kvinnor med utländsk bakgrund är de som är minst representerade inom till exempel idrottsrörelsen, vilket på sikt kan få konsekvenser för folkhälsan.

Förenings- och kulturlivet liksom idrotten behöver hitta nya sätt att engagera målgrupper som idag står utanför föreningslivet, för att engagemanget och deltagandet ska bli mer jämlikt.

Barn och unga

Barn och ungas livsvillkor ser olika ut i regionen, bland annat utifrån regionala och geografiska förutsättningar, socioekonomiskt sammanhang och bostadsort. FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, gäller för alla barn och unga i Sverige sedan år 1990 och är även svensk lag sedan 1 januari 2020. Barnkonventionen erkänner barnet som individer med egna rättigheter, vilka vi vuxna är skyldiga att efterleva. Konventionen framhåller barndomens värde i sig och som en period som ofta får påverkan för individens resterande liv. Barnkonventionen betonar jämlika villkor, förutsättning för utveckling, möjlighet att påverka och ha inflytande över sin egen situation, som viktiga förutsättningar för god utveckling och ett gott liv. Ojämlighet i livsvillkor och möjligheter mellan familjer bidrar till att barn har skilda förutsättningar att utvecklas under det tidiga livet och ta del av sina mänskliga rättigheter.

För en god och jämlik hälsa är det viktigt att skapa, stötta och stärka en god start i livet och jämlika uppväxtvillkor. Det är de samlade insatserna från föräldrar, familj, lokalsamhälle och välfärdsinstitutionerna som under denna period har livslånga positiva effekter på barnets hälsa, välbefinnande, inlärningsförmåga vilket senare har stor betydelse för förmågan att kunna försörja sig och etablera ett självständigt liv. Barnkonventionen ska vägleda detta arbete och bidra till att utjämna skillnader i livsvillkor och hälsa för barn. Barnkonventionen som lag ställer högre krav på kunskap om barnets rättigheter hos samtliga aktörer i samhället, för att en systematisk efterlevnad av barnets rättigheter ska vara möjlig. Barnkonventionen som lag ställer också högre krav på arbete med barns och ungas delaktighet, i frågor som engagerar barn och unga exempelvis miljö- och klimatfrågan.

Psykisk ohälsa

Socialstyrelsen definierar psykisk ohälsa som att det kan vara tillfälliga besvär av oro, nedstämdhet eller sömnbesvär, men uttrycket används också för att beskriva psykiska sjukdomar som ångest eller depression. Det som kännetecknar all psykisk ohälsa är att den påverkar vårt välbefinnande och får oss att fungera annorlunda än vanligt.

Vi behöver ett visst mått av hälsa för att kunna ta del av våra mänskliga rättigheter och vara delaktiga i såväl vår egen situation som i samhället i stort. Om vi på samma sätt hindras från att ta del av våra mänskliga rättigheter, så som rätten till utbildning, arbete, kultur och bostad, får det konsekvenser för vårt hälsotillstånd. Det riskerar också att leda till ett mer polariserat samhälle genom att ojämlikheten i livsvillkor försämras och samhället som konsekvens därav glider isär.

Analys av enkäten ”Hälsa på lika villkor?” som sedan år 2004 sänts till invånare i Västra Götaland i åldern 16-84 år, visar att hälsan, såväl fysisk som psykisk hälsa, i befolkningen i Västra Götaland har förbättrats generellt sett över tid och idag bedöms vara mycket god. Det gäller dock inte alla utan skillnader i hälsa kvarstår och ökar fortfarande för vissa grupper. Bland de individer som uppskattar sin hälsa som dålig går det dock att urskilja vissa grupper, bland annat unga kvinnor som är ensamstående föräldrar, individer i åldern 20-34 år som har kort utbildning och de som tillhör en nationell minoritet.

Medan det allmänna hälsotillståndet förbättrats något över tid har viktiga frågor med koppling till det psykiska välbefinnandet utvecklats i motsatt riktning. Fyra av tio invånare i Västra Götaland besvärades av ångslan, oro eller ångest 2020 med en klart ökad andel de senaste tio åren. Även här går det att se en överrepresentation av unga kvinnor, tillsammans med bland andra personer med funktionsnedsättning. En särskild riskfaktor för äldres hälsa är ofrivillig ensamhet. Kvinnor upplever sig som ensamma i större utsträckning än männen.

Barn och unga är ytterligare en grupp där det går att se en kraftig ökning av psykisk ohälsa. Den samlade forskningen visar att barns och ungas psykiska ohälsa har gått kraftigt uppåt sedan 1980-talet och här utmärker sig Sverige i internationella jämförelser med en klart sämre utveckling. Under senare år går det att se att fler yngre barn än tidigare upplever psykiska besvär som nedstämdhet och sömnsvårigheter. Flickor i alla åldersgrupper och pojkar i 15-årsåldern uppger att de upplever en ökad skolstress som relaterar till psykiska och somatiska symtom. Även klimatfrågan är ett område där barn och unga upplever psykisk ohälsa, så kallad ”klimatångest”. Unga hbtq-personer har en ökad risk för psykisk ohälsa, särskilt depression, ångest och självmordsbeteende jämfört med unga heterosexuella och cispersoner¹. I Västra Götaland går det också att se en relativt kraftig ökning av unga i åldern 10-24 år som vårdas i slutenvård på grund av psykisk ohälsa.

Utbildning och folkbildning

Utbildning är inte bara en förutsättning för etablering på arbetsmarknaden och därigenom en inkomst utan ökar även handlingsutrymmet för att kunna påverka sin livssituation. Läs- och skrivkunnskap samt läsförståelse är en bas för inkludering och delaktighet. Personer med lägre utbildningsnivå har generellt mindre tillit till sin omgivning, svagare sociala nätverk och lägre tilltro till sin egen förmåga. Även delaktighet och deltagande i demokratiska val och engagemang det civila samhället är lägre i denna grupp. Utbildning är även en viktig förklaring till hög tillit och tolerans genom att individens sociala horisonter vidgas och kunskap om ”de andra” ökar.

---

¹ Cispersoner = personer vars kön som tilldelats vid födseln överensstämmer med det juridiska, sociala och uppleva könet.

Lärande tidigt i livet påverkar vilja och förmåga att tillgodogöra sig utbildning senare i livet. Därför är strävan efter att alla barn och unga ska fullfölja sina studier central. Lärande och utveckling av kompetenser sker dock inte enbart i skolan utan i livets alla olika sammanhang.

Folkbildningen med studieförbund och folkhögskolor har en särskilt stark koppling till ökad inkludering utifrån dess bidrag till att stärka och utveckla demokratin, utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället samt göra det möjligt för en ökad mångfald av människor att påverka sin livssituation och delta i samhällsutvecklingen och kulturlivet. Utbildning och folkbildning är grundläggande för ökad inkludering, demokrati, delaktighet och inflytande.

Insatsområden

För att lyckas med den långsiktiga prioriteringen att öka inkluderingen, behöver Västra Götalandsregionen och samarbetspartners arbeta inom fyra insatsområden:

1. Öka invånarnas delaktighet och inflytande i samhällets utveckling
2. Främja en jämlik tillgång till sociala nätverk och mötesplatser mellan människor
3. Tillvarata allas kompetens och sänka trösklarna på arbetsmarknaden
4. Tidiga insatser för barn och unga

Insatsområde 1: Öka invånarnas delaktighet och inflytande i samhällets utveckling

För att uppnå en ökad inkludering i Västra Götaland, behöver invånarnas delaktighet och inflytande i samhällets utveckling öka. För ett hållbart Västra Götaland behöver *alla* som bor, verkar och vistas i länet ha tillgång till forum och arenor på lika villkor, för att kunna påverka de beslut som rör deras eget liv samt samhällets utveckling. Om invånarnas förutsättningar till autonomi, kompetens och samhörighet sätts i centrum för samhällsutvecklingen ökar möjligheterna att nå en ökad inkludering.

Dessa forum, former och arenor, både fysiska och digitala, behöver utvecklas och planeras tillgängligt utifrån jämlikhet och icke-diskriminering samt tillsammans med målgruppen. VGRs mål för social hållbarhet lyfter att när vi utvecklar vår verksamhet, när vi organiserar oss, när vi bygger och när vi utformar möten med invånare ska vi tillsammans både riva hinder och hitta nya lösningar som fungerar för fler. Västra Götalandsregionens mål för social hållbarhet fastställer vidare att vi genomgående ska arbeta i medskapande dialog i partnerskap med invånare och det civila samhället. I idéutformning, planering och utveckling ska de som berörs direkt eller indirekt kunna delta utifrån sina egna förutsättningar. Goda exempel ska skalas upp och spridas.

Varje människa ska kunna vara delaktig i sitt eget liv och samhällets utveckling. Vi vet att det finns underskott på delaktighet från vissa grupper, till exempel barn och unga, nationella minoriteter och etniska grupper. Vi behöver därför ha extra fokus på de här grupperna och hitta effektiva metoder för arbete med dem. Interkulturell dialog är ett sådant verktyg som kan bidra till att komma tillrätta med ojämlikt deltagande.

Den kartläggning som gjordes över politikens dialog med invånare och det civila samhället konstaterar att politiken framförallt har dialog med det civila samhället genom det organiserade föreningslivet. Invånardialoger med människor som inte är delaktiga i det organiserade föreningslivet samt människor i hög risk för utsatthet, är mindre förekommande. Kartläggningen konstaterar vidare att struktur för kontinuerlig dialog med barn och unga behöver utvecklas.

Medie- och informationskunnighet är ett sätt att öka invånarnas delaktighet och inflytande i samhällets utveckling. Det handlar om att ha kunskaper och förmågor för att använda sina grundläggande mänskliga rättigheter, som exempelvis åsikts- och yttrandefrihet. Det handlar också om att ha kunskaper för att kunna hitta, granska och värdera information för att på så sätt kunna stå emot desinformation, inte minst på internet och i sociala medier. Tillsammans med kunskap om sina mänskliga rättigheter, hur dessa kan utövas och vart det går att vända sig om dessa inte efterlevs, ökar känslan av egenmakt vilket också ökar delaktigheten på individ- och samhällsnivå.

Exempel på insatser och aktiviteter inom området:

- Stärkt kompetens i medie- och informationskunnighet tillsammans med kunskap om mänskliga rättigheter, för tillgång till och förmågor att navigera i det digitala landskapet. Såväl offentlig som ideell sektor behöver bidra i arbetet att uppnå en adekvat kunskapsnivå bland regionens invånare i Medie- och informationskunnighet. Data över invånarens kunskapsnivå vad gäller MIK behöver dokumenteras för att bättre följa och kunna påverka utvecklingen av densamma.
- Utveckla forum och former för dialog för att nå röster från de invånare som inte nås idag och som ofta befinner sig i ökad risk för utanförskap och marginalisering.
- Utveckla forum och former för dialog tillsammans med barn och unga för att säkerställas barn och ungas inflytande och delaktighet.

Insatsområde 2: Främja en jämlik tillgång till sociala nätverk och mötesplatser mellan människor

En central fråga för ökad samhörighet är att ge alla invånare som inte har egna nätverk och kontakter till samhället i helhet möjlighet att få sådana. Att ingå i olika sociala och kulturella sammanhang främjar hälsan och välbefinnandet, motiverar till fortsatta studier, bygger nätverk, kompetensutvecklar och förbereder för arbete, erbjuder social samvaro för den som upplever ofrivillig ensamhet och stärker språkkunskaper för den som är ny i Sverige.

Västra Götalandsregionen har som mål att främja psykisk hälsa genom till exempel förutsättningar för eget skapande, deltagande i kulturlivet, idrottsrörelsen och folkbildningen. Att vara aktiv i föreningslivet och delta i studiecirkel eller motsvarande kan kopplas både till invånarnas levnadsvanor och sociala relationer.

Människor deltar i förenings- och kulturlivet av olika skäl, med olika förutsättningar och intressen. Vissa grupper i samhället står fortsatt utanför dessa sammanhang. Faktorer som kön, etnicitet, ålder, inkomst, utbildning, språkkunskap, tillgång till information, digital kompetens, geografi och funktionsvariation påverkar fortfarande graden av deltagande.

En jämlik tillgång till sociala nätverk och mötesplatser förutsätter att aktörer organiserar sig på ett sätt som uppmuntrar aktivt deltagande och främjar upplevd gemenskap samt att utbudet görs relevant och tillgängligt för de som bäst behöver dem.

Det organiserade kultur- och föreningsliv och andra civilsamhällesinitiativ behöver gynnsamma förutsättningar att verka i såväl socioekonomiskt utsatta områden i storstadsmiljö som i glesbygd för en mer jämlik tillgång och ett mer jämlikt deltagande i mötesplatser och sociala sammanhang. Det handlar om att skapa strukturer för att tillvarata drivkraften i det civila samhället och fånga upp den unika kompetens som finns lokalt. Det handlar även om att verksamhetens sätt att arbeta och dess inriktning genomsyras av inkluderande normer och strukturer, som tillgänglighetsaspekter för den enskilde individen.

Folkhögskolorna i länet, som via sina insatser skapar förutsättningar för individers bildning, utbildning och föreningsengagemang är en viktig del för ökad inkludering.

Mindre orter i glesbygden har särskilda utmaningar, men även unika förutsättningar att knyta samman människor på genom fysiska mötesplatser. Invånarens deltagande i platsutveckling lokalt är ett incitament för att öka inkluderingen i samhällsutvecklingen. Initiativ kring utveckling av exempelvis servicepunkter är av stor betydelse för att det ska vara attraktivt att bo, verka och leva i alla delar av landet.

Samverkan med det civila samhällets organisationer i servicepunkter kan bidra till att även sociala och kulturella mötesplatser skapas. Platsutveckling kan bidra till att utjämna skillnader i livsvillkor och i kombination med digitalisering minskar skillnader mellan täta och glea geografier.

Satsning på fysiska mötesplatser ska inkludera såväl miljömässig som social hållbarhet. Många exempel finns som ger upphov till positiva effekter från båda perspektiven; till exempel stadsodlingsprojekt där människor kommer samman i sitt bostadsområde för att odla tillsammans. Det här ger fördelar för klimat och biologisk mångfald, samt fördelar för individernas hälsa och bidrar till ökad tillit och inkludering. Insatser och stöd till projekt som fokuserar på delandekonomi bidrar också till positiva effekter för miljön samtidigt som den här typen av insatser främjar ökad tillit och inkludering, samt kan bidra med att minska skillnader i socioekonomiskt perspektiv.

Den digitala utvecklingen har bidragit med nya digitala rum och gjort det möjligt för fler att delta i olika sammanhang och göra sin röst hörd. Möjligheterna är inte alltid jämlika utan påverkas av olika tillgänglighetsaspekter så som exempelvis socioekonomi, utbildningsnivå, funktion, ålder med mera. Den teknik som för den ena öppnar dörrar kan fungera utestängande för den andre. Det är ytterst en demokratifråga och påverkar tilliten till samhället. Fler digitala erbjudanden kan om medie- och kommunikationskunnigheten ökar, även öka deltagandet.

Bäst förutsättningar för utveckling på området finns när civilsamhälle, näringsliv, region och kommun, delar samma målbild och bidrar med sin kompetens och resurser i långsiktig samverkan.

Exempel på insatser och aktiviteter inom området:

- Möjliggöra och bidra till digitala och fysiska mötesplatser för det demokratiska samtalet. Publika event, folkbildningsinsatser och andra forum för samtal stärker kunskap, gynnar utbytet kring samhällsutmaningar och kan bidra till nya innovativa idéer och lösningsförslag.
- Via samverkan med offentlig sektor, akademi, näringsliv och det civila samhället bidra till goda förutsättningar lokalt, för initiativ som syftar till att stärka sociala nätverk och mötesplatser, tex. via deltagande i sektorsövergripande nätverk och arbetsforum.
- Västra Götalandsregionens verksamheter behöver samordna sin dialog med och stöd till det civila samhället, för en mer systematiserad och jämbördig relation mellan Västra Götalandsregionen och det civila samhället.

Insatsområde 3: Tillvarata allas kompetens

Samtidigt som arbetsgivare har svårt att hitta arbetskraft med rätt kompetens, finns det grupper som har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden. Som en effekt av pandemin står en större andel av de arbetslösa långt ifrån arbetsmarknaden jämfört med tidigare.

Sysselsättningsgraden är fortsatt betydligt högre bland inrikes födda än utrikes födda och arbetslösheten mycket hög i vissa grupper av den utrikesfödda befolkningen. Gruppen utrikesfödda innehåller samtidigt individer med mycket olika förutsättningar. Flera individuella faktorer interagerar och försvårar för individer att etablera sig på arbetsmarknaden såsom bostadssituation, födelseland, funktionsnedsättning, mående och utbildningsnivå. Tillsammans eller enskilt bidrar dessa faktorer till att en individ kan ha en särskilt utsatt ställning på arbetsmarknaden.

Koncentrationen av sämre levnadsförhållanden till socialt och ekonomiskt utsatta områden är tydlig. I dessa områden är välbefinnandet lägre hos en betydligt större del av befolkningen.

Hälsa är en resurs som aktivt stärker individens kapacitet. Skillnader i hälsa kvarstår och ökar fortfarande för vissa grupper. Förutsättningar för en god hälsa och möjligheten att etablera sig i samhället och på arbetsmarknaden är nära sammankopplade. Det finns ett starkt samband mellan utbildningsnivå och hälsa i bred bemärkelse. Livsvillkor, levnadsvanor och andra förhållanden som bidrar till god hälsa är bättre och mer hälsofrämjande bland personer med högre utbildningsnivå. De relativt stora och relativt sett ökande skillnaderna i hälsa mellan olika socioekonomiska grupper är ett betydande problem.

Det är även av största vikt för den enskilda individens välbefinnande att befinna sig i ett sammanhang som skapar värde och mening. Att skapa nätverk och kontakter i samhället och på arbetsmarknaden är en kärnfråga för de som inte har det naturligt.

För att tillvarata allas kompetens behövs ett arbete för mer jämlika förutsättningar att kunna delta i samhället på olika nivåer. Utbildningsklyftor behöver utjämnas och bildnings- och utbildningsnivån höjas i samhället. Potentialen hos varje enskild människa behöver tas tillvara för ett jämlikt Västra Götaland.

Ett helhetsperspektiv, långsiktighet och individanpassning kring individer långt från arbetsmarknaden behövs. Här behövs kedjor av insatser som hakar i varandra och som bidrar till individens bättre mående, tillgång till sociala nätverk och arbetsträning. Här har samordningsförbund till exempel en viktig funktion.

Exempel på insatser och aktiviteter inom området:

- Fler möjligheter för utrikes födda att öva svenska genom ökade kontakter och nätverk, ökad fysisk aktivitet och delaktighet i kultur och föreningsliv, med målet att stärka individens kapacitet.
- Möjliggöra strukturer på lokal nivå för hälsokommunikatörer, kulturtolkar och liknande funktioner som bland annat ökar hälsoliteraciteten bland befolkningsgrupper som hälso- och sjukvårdsaktörer har svårt att nå.
- Stärkt samverkan mellan aktörer med ansvar för de som står längst från arbetsmarknaden så att insatser från flera perspektiv sätts in samtidigt och efter individens behov. Här har bland annat samordningsförbund en viktig roll.
- Små och medelstora företag får ökad förmåga att arbeta normkritiskt och med breddad rekrytering. Arbetsplatser behövs som är attraktiva för en bredd av kompetenser och som bland annat ger ökat utrymme för kvinnor.

Insatsområde 4: Tidiga insatser för barn och unga

De socioekonomiska klyftorna och boendesegregationen ökar. En allt större andel yngre är inte nöjda med livet och alltför många barn och unga lider av psykisk ohälsa. Det finns idag brister när det gäller tillgången till hälsofrämjande och förebyggande insatser, särskilt för barn och unga i skolåldern. Hälsofrämjande och förebyggande insatser för barn och unga bör ske på flera arenor och samverkan blir därmed av avgörande betydelse för barns och ungas hälsa.

Många barn och unga lämnar grundskolan och gymnasiet utan godkända betyg. Det finns stora resultatskillnader mellan olika skolor och kommuner. Dessa skillnader kan till viss del förklaras av skillnader i elevernas socioekonomiska bakgrund. Elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning fullföljer sina studier i betydligt högre utsträckning än de med föräldrar som har högst gymnasienivå. Även migrationsbakgrund och antal år i Sverige har stor betydelse för skolframgång. Barn som kommer till grundskolan från en väl fungerande familj och som fått rätt stöd och stimulans till god utveckling genom förskola och förskoleklass har bättre förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen i grundskolan och fortsätta att lära och utvecklas.

Tidiga insatser kan innebära tidiga i relation till barns ålder och/eller tidiga i process, oavsett bör insatserna ske i samverkan och riktas till de med störst behov. För att bygga tillit ska tidiga insatser genomföras tillsammans med dem det berör.

Kopplingen mellan tidiga insatser, inkludering och fullföljda studier är tydlig. Vissa barn har redan när de föds sämre förutsättningar för fullföljda studier och

kan på sikt riskera att hamna i utanförskap. Det kan finnas flera anledningar till det och problembilden är komplex. Det finns dock flera sätt som aktörer kan bidra till att kompensera för det och stärka resurssvaga familjer under de tidiga åren.

Exempel på insatser och aktiviteter inom området:

- Utlysningar och genomförande av sociala investeringsmedel till strategiska investeringar inom till exempel språkutveckling och läsning, stöd till föräldrar och insatser för att främja psykisk hälsa och fysisk aktivitet.
- Bättre samverkan mellan aktörer som i sin vardag möter barn och unga samt deras familjer.
- Bidra till efterlevnaden av barnets mänskliga rättigheter i Västra Götaland, genom bland annat metodutveckling och kunskapshöjande insatser till såväl vuxna som barn.

Kopplingar till andra program

Västra Götalandsregionens Program Bygga kompetens och Program Öka inkluderingen samspelar och kompletterar varandra. Detta gäller framförallt insatsområden 3 och 4. Dessa insatsområden berör målgrupper som på olika sätt är i eller riskerar att hamna i utanförskap. Det handlar om de som står långt från arbetsmarknaden samt barn och unga som riskerar att inte fullfölja sina studier och hamna i utanförskap.

I Programmet Bygga Kompetens ligger fokus på att fler ska komma i arbete och utbildning – för att nå en ökad egenförsörjning och lägre arbetslöshet. I Programmet Öka Inkluderingen ligger fokus på jämlikhet, delaktighet och inkludering i samhället i stort. Det sistnämnda fokuserar mer på sociala aspekter, kultur, folkhälsa och mänskliga rättigheter men även på VGR som organisation och arbetsgivare.

Mål, fokus och tillvägagångssätt är delvis olika i de två programmen men då det behövs ett helhetsperspektiv för att nå de olika målen kring de som idag finns i eller riskerar att hamna i utanförskap, behövs en nära samverkan mellan de båda områdena.

Via olika insatser som rör platsutveckling kopplat till de olika förutsättningar som råder i olika delar av regionen, har programmet för ökad inkludering också en tydlig koppling till Programmet Knyta samman. Genom omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där den som bor lever och verkar på en plats ges möjligheter att påverka den gemensamma miljön, skapas förutsättningar för ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle.

Genomförande

Programmet Öka inkluderingen styr, tillsammans med respektive nämnds årliga detaljbudget, vilka satsningar Västra Götalandsregionen gör. Det handlar om satsningar som sker i samverkan med andra aktörer i Västra Götaland, men även om uppdrag till Västra Götalandsregionens olika förvaltningar samt ägardirektiv till bolag. Det kan också handla om att Västra Götalandsregionens egna verksamheter kan fungera som test- och demonstrationsmiljöer.

Regionutvecklingsnämnden är huvudansvarig för programmets genomförande och uppföljning, men genomförandet sker i nära samverkan med miljönämnden, kulturnämnden och kollektivtrafiknämnden utifrån respektive nämnds uppdrag och prioriteringar. Även beredningen för folkhälsa och social hållbarhet respektive beredningen för mänskliga rättigheter bidrar till genomförandet utifrån sina uppdrag från regionstyrelsen.

Västra Götalandsregionens verktyg och resurser

Västra Götalandsregionen har en bred uppsättning verktyg och resurser för att genomföra programmet och bidra till målet i den regionala utvecklingsstrategin, bland annat:

- Kunskap och analys
- Samverkan och nätverk
- Finansiering
- Kommunikation och påverkansarbete (nationellt och internationellt)

Kunskap och analys

Västra Götalandsregionen bidrar kontinuerligt med kunskapsunderlag och analys av Västra Götalands utveckling, utmaningar och styrkor i en föränderlig omvärld. Det är en viktig grund för hur programmet genomförs och vilka insatser som prioriteras.

Västra Götalandsregionen, genom regionutvecklingsnämnden, ansvarar också för att kontinuerligt utvärdera och följa upp arbetet med programmen och den regionala utvecklingsstrategin samt möjliggöra ett gemensamt lärande. Det bidrar i sin tur till att de samlade resurserna kan nyttjas på ett effektivt sätt i omställningen till ett hållbart och konkurrenskraftigt Västra Götaland.

Samverkan och nätverk

Västra Götalandsregionen skapar förutsättningar för samverkan där vi kan mötas i samtal över aktörsgränserna, där vi kan dela kunskap och erfarenheter samt vidareutveckla och konkretisera de områden där vi behöver arbeta närmare varandra. Det handlar dels om befintliga dialog- och samverkanplattformar där vi tillsammans driver på utvecklingsarbetet mellan exempelvis näringsliv, offentlig

sektor, akademi och civila samhället och för samverkan mellan lokal, regional, nationell och internationell nivå. Det kan också handla om att ta initiativ till nya samarbeten för att möta utmaningarna för en ökad inkludering i Västra Götaland.

Finansiering

Genom Västra Götalandsregionens regionala utvecklingsuppdrag finns möjligheter att fördela finansiellt stöd till projekt, företag och organisationer som vill vara med och ställa om till ett hållbart och konkurrenskraftigt Västra Götaland. VGRs finansiering ska komplettera andra finansieringskällor och med fördel användas för att växla upp olika satsningar med andra regionala, nationella och europeiska/internationella medel.

En stor del av VGRs finansiering avsätts till projektstöd som kan sökas av olika aktörer i konkurrens. En del går till företagsstöd. Medel avsätts även till mer långsiktiga verksamhetsbidrag till verksamheter som bedöms strategiskt viktiga i det regionala utvecklingsarbetet, samt till uppdrag för Västra Götalandsregionens egna förvaltningar, bolag eller stiftelser.

Projektstöd avser tidsbegränsade insatser för att uppnå specifika syften och mål. Det kan exempelvis handla om utvecklingsprojekt som avser att skapa utveckling och förändring på ett område så som att utveckla/testa nya metoder eller material, sprida framtagna metoder och nå nya målgrupper eller ta fram en förstudie som avser att undersöka förutsättningarna för att genomföra en insats. Projekten ska bygga på bred samverkan mellan aktörer, gärna inom olika sektorer, och tillföra värde i hela eller stora delar av Västra Götaland. De kan inte användas för att utveckla en enskild organisation eller företag, eller finansiera redan löpande verksamhet. Projektansökningar bedöms med utgångspunkt i kriterier som relevans, potential, genomförbarhet och sammansättning av aktörer.

Företagsstöd avser specifika stöd till enskilda små och medelstora företag. De kan fokusera på stöd till nystartade företag som ska utveckla en innovativ produkt och/eller tjänst, bistå befintliga företag med att utveckla sin verksamhet genom extern kompetens via konsulter eller forskare, stöd till att delta i europeiska forskningsprojekt. Samt en möjlighet att erbjuda investeringsstöd till företag i de nationella stödområdena som existerar i regionen. Utbudet av stöd varierar och anpassas för att bidra till målsättningar i den regionala utvecklingsstrategin och satsningar med stor samhällsnytta prioriteras. Stöden finansieras med statliga medel och kan i regel sökas löpande, även om utlysningar också kan förekomma.

Mer information om VGRs olika finansiella stöd och möjligheter att ansöka finns på www.vgregion.se/soka-stod

Kommunikation och påverkansarbete

Västra Götaland är en del av ett globalt, europeiskt och nationellt sammanhang där vår utveckling är beroende av beslut och processer som vi inte själva äger och styr över. Vi behöver därför gå fram gemensamt, regionalt och tillsammans med

andra regioner i Sverige och Europa, för att driva på politikutformningen på nationell och europeisk nivå i en riktning som gynnar Västra Götalands utveckling. Genom kommunikation, engagemang och påverkan kan vi tillsammans skapa förutsättningar för gemensamt prioriterade frågor.

Kraftsamlingar inom fyra utpekade områden

Den regionala utvecklingsstrategin pekar ut fyra kraftsamlingar; *elektrifiering, digitalisering, cirkulära affärsmodeller och fullföljda studier*. Syftet med kraftsamlingarna är att höja förändringstakten och lägga extra fokus på stärkt samverkan och samordnat utvecklingsarbete inom dessa områden under fyra år (2021–2024). Västra Götalandsregionens bidrag till kraftsamlingarna sker via de fyra programmen för hållbar omställning, genom att mobilisera resurser och ge ett systemperspektiv.

	Program Stärka innovationskraften 	Program Bygga kompetens 	Program Öka inkluderingen 	Program Knyta samman Västra Götaland
Fullföljda studier		<ul style="list-style-type: none"> Förutsättning för framtida kompetens via grundskole- och gymnasiebehörighet, folkhögskolor, vuxenutbildning 	<ul style="list-style-type: none"> Minska socioekonomiska klyftor Främja god start i livet 	
Digitalisering	<ul style="list-style-type: none"> Verksamhetsutveckling och innovation inom privat och offentlig sektor Ny teknik och AI 	<ul style="list-style-type: none"> Kompetensomställning för att möta tekniskifte 	<ul style="list-style-type: none"> Motverka digitalt utanförskap Medie- och kommunikationskunnighet 	<ul style="list-style-type: none"> Bredband, uppkoppling och digitala tjänster
Elektrifiering	<ul style="list-style-type: none"> Hållbar industri och stärkt konkurrenskraft Framtidens mobilitet Förnybar energi 	<ul style="list-style-type: none"> Kompetensomställning för att möta tekniskifte 		<ul style="list-style-type: none"> Elförsörjning, elnät Laddinfrastruktur Hållbar mobilitet
Cirkulära affärsmodeller	<ul style="list-style-type: none"> Hållbar industri och stärkt konkurrenskraft Biobaserade innovationer och material Design- & produktutveckling för längre materiallivslängd 	<ul style="list-style-type: none"> Höja kunskapen om cirkulära affärsmodeller Kompetensomställning för att möta behov av nya tjänster och produkter 		

Figur 3: Figuren illustrerar hur vi kan mobilisera resurser och tillföra systemperspektiv genom att kraftsamla för Fullföljda studier, Digitalisering, Elektrifiering och Cirkulära affärsmodeller. Figuren innehåller exempel på områden inom de fyra kraftsamlingarna.

Genom Programmet Öka inkluderingen sker satsningar för att skapa förutsättningar för en god hälsa, delaktighet och förutsättningar för fullföljda studier för barn och unga. Dessa insatser bidrar till kraftsamling fullföljda studier. Programmet för Öka inkluderingen lyfter också medie- och informationskunnighet samt satsningar för att varje människa ska kunna delta i samhällslivet digitalt. Dessa insatser bidrar till kraftsamling digitalisering.

Vägledande principer

För att utmana och inspirera oss att arbeta och samverka på nya sätt och prioritera insatser som ökar takten i omställningen, pekar den regionala utvecklingsstrategin 2021–2030 ut *fyra vägledande principer*. De vägledande principerna är även ett sätt att integrera Agenda 2030 i genomförandet. De ska vara vägledande för de insatser som sammanlagt görs genom de fyra programmen, och innebär att:

- Vi tar tillvara olika platsers förutsättningar och möjligheter
- Vi ökar invånarnas delaktighet och inflytande
- Vi experimenterar för att lära, skala upp och implementera
- Vi är modiga och förändringsorienterade ledare

Principen om att öka invånarnas delaktighet och inflytande är central för genomförandet av programmet Öka inkluderingen. Genom programmet vill Västra Götalandsregionen utveckla nya metoder och sprida befintliga arbetsätt som ökar möjligheterna för delaktighet. Arbetet ska ske tillsammans med berörda aktörer. Programmet främjar även ökad delaktighet för och med barn och unga, så att de kan delta utifrån sina egna förutsättningar, genom insatsområdet ”Tidiga insatser för barn och unga”.

Förutsättningarna att delta i samhällslivet varierar beroende på var man bor samt på en rad andra faktorer som ursprung, utbildning, ålder, kön, fysiska och psykiska funktionsnedsättningar. Att ta tillvara olika platsers förutsättningar och möjligheter samt sträva efter en jämlik tillgång till dessa har därmed hög relevans för en ökad inkludering. Lika så möjligheten för dem som bor och verkar på en plats att vara delaktiga i platsens utveckling. I Programmet Öka inkluderingen sker (i samspel med genomförandet av Kulturstrategin) insatser på kulturlivet som förenande kraft som kan bidra till att bygga över gränser. Det här är också en viktig del i att ta tillvara olika platsers förutsättningar och möjligheter.

Genom att vi vågar satsa på nya idéer och prova det utforskade, samtidigt som vi behöver lära, skala upp och implementera det som fungerar kan vi fortsätta arbetet för att öka inkluderingen för tillit och sammanhållning.

Uppföljning och utvärdering

Uppföljning och utvärdering skapar underlag för gemensamt lärande och behovsmotiverade prioriteringar i arbetet framåt. Hur och när programmet ska följas upp, beskrivs i detalj i en gemensam plan för uppföljning och utvärdering av Västra Götalandsregionens fyra program för hållbar omställning.

Sammanfattningsvis kan sägas att programmens genomförande kommer att följas upp årligen utifrån de insatser som görs och sammanställas i en rapport.

Respektive insats, exempelvis projekt som beviljats medel, följs upp enligt de rutiner som finns för respektive nämnd och följer Västra Götalandsregionens modell för lärande, uppföljning och utvärdering (www.vgregion.se/utvardering).

Programmen följs upp som en del i uppföljning och utvärdering av den regionala utvecklingsstrategin. Hur tillståndet i Västra Götaland utvecklas, följs upp med hjälp av statistik för det geografiska området Västra Götaland och ett antal indikatorer.

Var fjärde år ska den regionala utvecklingsstrategin ses över inför beslut om eventuell revidering. I samband med det kan det bli aktuellt att även revidera programmen.